

TÜRK DÜNYASI VE HEGEMONYA

Selçuk DUMAN

Prof. Dr., Giresun Üniversitesi Uluslararası İlişiler Bölümü
selcuk.duman58@gmail.com

Özet

Sibirya'dan Avrupa içlerine kadar uzanan Türk dünyasında, çok erken tarihlerde kurulmuş olan siyasal organizasyonlar ile dünya hâkimiyetine ulaşan güçlü devletler ortaya çıkmış ve bu geniş coğrafya da günümüze kadar ulaşan etkinliğini sürdürebilmiştir. Ancak Türk kültür çerçevesinden uzaklaştığı anda bulunmuş olduğu coğrafyada önce hâkimiyetini sonra da etkinliğini yitiren Türk Devletleri de olmuştur. Bu devletler, kendi rızaları ile din değiştirerek önce dillerini sonrada alışkanlıklarını terk ederek, ilgili ülkenin hegemonyası altına girmişlerdir. Hatta bazı Türk boyları tamamen asimile olarak tarih sahnesinden silinmiştir. Türklerdeki hâkimiyeti kaybetme ve asimile olma süreci, çoğunlukla Türk yöneticilerin kendi rızaları ile Türk kültür ekseninden uzaklaşması şeklinde gerçekleşmiştir. Hegemonyanın doğasına uygun olarak gerçekleşen bu sürecin ardından Hegemon devletler, Türkler üzerinde hegemonyalarını sürdürmek için Türkleri küçük guruplara ayırarak, onların arasında mezhep, aşiret, kabile, boy gibi farklılıkları öne çıkararak, mikro milliyetçiliği geliştirmişlerdir. Böylece önce dinlerini sonra dillerini kaybeden Türkler, zaman içerisinde milli tarih bilincini de yitirerek farklı birer topluluk olarak anılmaya başlanmıştır. Bu süreç, miladın başlarında Budizmin kabul edilmesi ile başlamış ve günümüze kadar farklı din ve kültürlerin etkisi ile devam etmiştir. Türkler bugün otuz civarında bağımsız, özerk ve yarı özerk yapıya sahip topluluklar olarak hayatlarını sürdürürken, aralarında alfabe birliği dahi olmadığı için birbirlerini anlamakta bile güçlük çekmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, hegemonya, emperyalizm, Rusya, Çin, İran

Abstract

In Turkish World extended into Europe from Siberia, political organizations founded in ancient time and powerful states that had world domination came to exist and some of these have survived until today. However there are also some Turkish states that lost first their composure and later their efficiency over their territories due to steering away from the Turkish culture. Eventually, these states left first their language, later their tradition under the influence of tergiversation and finally got into the related states. As a matter of fact some of Turkish tribes went out of existence being assimilated. The process of the assimilation and the loss of domination came true majorly as of Turkish administrators' own accord in the axis of steering away Turkish culture. After that process which is in conformity with the nature of the concept of the hegemony, the hegemonic states have popularized the micro nationalism dividing Turks into smaller groups and putting forward the denominational and tribal differences between them on the purpose of maintain their hegemony on the Turkish people. By this way, Turks who have lost first their religion and later the language have began to be considered as one each of different groups losing their historical consciousness in the course of time. These process has began with the adoption of Buddhism and continued until today with the influence of the different religions and the cultures. Today Turkish people live in about thirty independent, autonomous and semi-autonomous communities and these communities have difficulty even to understand each other because of the alphabetic differences.

Keywords: Turkish World, Hegemony, Imperialism, Russia, China, Iran

Giriş

Antik Yunan kökenli bir kavram olan Hegemonya; lider anlamına gelen "hegemonia" kelimesinden türetilmiş (Gürdal 2014: 5) ve devletlerarasındaki ilişkileri tanımlamak için formüle edilmiştir (Kaymak 2016: 66). Dört temel vasfı bulunmaktadır: birincisi; Hegemon Devlet ve diğerleri, ikincisi; tam bir bütünlük arz etmesi, üçüncüsü; ortak çıkarlar ile birbirlerine bağlı olması, dördüncüsü; imparatorluğa dönüşen tarihi bir eğilime sahip olması (Gökten 2013: 6). Türk Dil Kurumu, bir kişinin ya da devletin diğerleri üzerinde baskı ve üstünlük kurması olarak tanımlarken (Ustakara 2013: 26), hâkim olma, egemenlik, üstün olma, hükmetme, kumanda etme,

başatlık, liderlik, ağır basma kavramları ile Türkçede karşılık bulmaktadır (Ekin 2011: 10). Ziring; Uluslararası İlişkiler ve Politika Sözlüğünde; bir ülkenin hâkim etkisini veya kontrolünü diğer devlet ya da bölgeye yaymak olarak hegemonyayı tanımlarken, Faruk Sönmezolu'nun Uluslararası İlişkiler Sözlüğünde; bir ülkenin bir başka ülke ya da bölge üzerinde oluşturduğu belirleyici etki ya da denetim olarak tanımlanmaktadır (Ekin 2011: 19).

Hegemonyada vurgulanması gereken temel nokta; baskın gücün boyun eğenlerin izni ile gücü kazanmasıdır. Bu gücü daha çok kültürel ve ideolojik ikna yolu ile kazansa da politik ve ekonomik boyutu belirleyici olup (Şener 2014: 409), rızaya dayalı bir düzen olması ve ikna yöntemini esas alması, Hegemonyanın zorlama ve kaba güç kullanmadan oluşturulacağı anlamına da gelmez. Ancak Hegemonya, mutlak üstünlüğe dayalı olarak kurulduktan sonra hegomanın sürekli ekonomik ve siyasi üstünlüğünü sürdürebilmesi için zorun sürdürülemez olduğunun da farkındadır (Yanık: 7). Hegemonya; bir başat devletin yarattığı, ideolojik olarak rızaya dayanan, lider devletin üstünlüğünü güvenceleyen genel ilkelere uygun olarak işler ve aynı zamanda diğer devletler içinde bir tatmin düzeyi sağlar (Şener 2014: 409). Hegemonyanın merkezinde ortak kurallar, kurumlar ve değerler yer almakta olup bunlar; askeri, iktisadi ve kültürel üstünlükler ile desteklenir. Hegemonya, açık ya da uzlaşya dayalı bir tahakküm biçimi olarak karşımıza çıkarken, İmparatorlukta baskın güç hiçbir kurala uymaz. Bu anlamda imparatorlukta ayrılır (Gökten 2013: 7-8). Diğer yandan Hegemonya kavramı; otorite, liderlik ve tahakküm kavramlarının kombinezonu olmakla birlikte, sadece kontrol sahibi olabilecek ya da etkiye bulunabilecek anlamları barındırdığından tahakkümden ayrılmaktadır (Üçer 2013: 41).

Hegemonyanın araçları; uluslararası örgütler ve anlaşmalar, uluslararası ekonomik birlikler, uluslararası siyasi birlikler, ordu, kültür, eğitim, kitle iletişim araçları ve hukuktur. Bu çerçevede Hegemonya kavramı; sadece devlet katında değil tüm toplumsal ilişkileri kapsayıcı bir şekilde var olan bir kuramdır (Çoban 2013:

35). Hegemonyada asıl amacın düzenin devam ettirilmesi ekseninde geliştiğini, bu düzenin devamında kullanılacak unsurların farklı görüşlere göre şekillendiğini görebiliriz (Gürdal 2014: 6). Hegemonyada ideolojik söylem, toplumsal bellekte yer alan geniş kesimlerce benimsenmiş, düşünce ve ön yargıları yani sağduyuyu kullanır (Kıvılcım 2009: 219). Hegemonyanın devamını sağlamak için bazı durumlarda tavizler de verir ancak bunlar hegemonyanın yeniden üretmesi için başka yöntemler araması ve zaman kazanması için yapılan hamlelerdir (Çoban 2013: 49). Hegemonya; egemen güç ya da güçlerin süreklilik istemi ile anlam kazanır (Ustakara 2013: 29). Hegemonyayı kavram olarak açıkladıktan sonra kuramsal olarak gelişme sürecinden de bahsetmek isterim.

Karl Marx'ın tarihsel materyalizmi bağlamında anlaşılabilir olan Hegemonya kavramı, yönetici sınıfın çıkarlarının ideal biçimde evrensel çıkarlar olarak temsil edilmesi görüşünden doğmuştur (Aka 2009: 330). Bolşevik devriminin öncüleri olan Georgy Plekhanov, Pavel Axelrod, Vlademir Lenin gibi teorisyenler tarafından ortaya konmuştur (Telatar 2011: 10). Hegemonyayı gündem haline getiren ise İtalyan Komünist Partisi Kurucusu Antonio Gramsci'dir (Su 2006: 20).

Gramsci; Hegemonya kavramını tanımlarken III. Enternasyonal bünyesinde yapılan tartışmalar ve Machiavelli'nin Prens adlı eserinden faydalanmıştır (Embel 2004: 18). Gramsci'ye göre Hegemonya, fiziki güç ya da zorlamayla, entelektüel moral ve kültürel ikna ya da rızayı birleştiren sosyal ve politik bir kontrol tarzını ifade eder. Gramsci, hegemonyanın ahlaki olmasını savunur ve hile ve aldatma üzerine kurulan yapıların zayıflığının bir göstergesi olduğunu ileri sürer. Bu çerçevede Gramsci, Hegemonyanın ahlaki olabilmesi için de zora duyulan ihtiyacın azaltılması, entelektüel liderliğin öne çıkarılması gerektiğini ortaya koyar (Okur 2008: 33-34). Gramsci, Hegemonyanın unsurlarını; maddi olanaklar, kurumsallaşma ve fikirler olarak tanımlamıştır. Maddi olanaklar; teknolojik ve örgütsel birikimler ve doğal kaynakları kapsarken, fikirler; davranış, alışkanlık ve biçimlerini kalıcı kılan toplumsal

ilişkiler olarak ifade eder (Su 2006: 18). Gramsci, Hegemonya kavramında ikna ve rıza yöntemine çok önem verdiği için bir aydın kadrosuna ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Bu aydınları; Hegemonyanın ideolojik koşullarını meşrulaştıran uzmanlar olarak tanımlar (Palaz 2012: 21-22).

Neo Gramsci yaklaşımında ise Robert Cox ve Stephen Gill öne çıkar. Kendilerini postpozitivist olarak tanımlayan Neo Gramsci yaklaşım (Palaz 2012: 24); sivil toplum ve üretim düzeyine vurgu yapar (Gökten 2013: 41). Cox; devlet merkezli yaklaşım yerine devleti de içine alan sosyal kuvvetler kavramını öne çıkarır. Bu sosyal kuvvetler; maddi imkânlar, fikirler ve kurumlardır (Üçer 2013: 48). Neo Gramsci düşünceye göre; hegomonik gücün oluşturduğu kurumlar ve sahip olduğu maddi kaynaklar tarafından desteklenen ve hegomonik gücün kurucu düşüncelerinin kabul edilmesi ile kendini ortaya koyan geniş tabanlı bir rıza anlamına gelmektedir (Kaymak 2016: 70).

Hegemonyanın bir ileri adımı 20 yüzyılın son çeyreğinde realizm/neorealizm, liberalizm/neoliberalizm katkıları ile ortaya çıkan, "Hegemonik İstikrar Teorisi"dir. Bu teoriye göre; hegemon bir devlet diğer ülkeler arasındaki uyum ve eşgüdümü sağladığında tüm devletler, kendilerini güven içinde hissederek piyasasını açmakta ve komşusunu istifa ettirmekten kaçınmaktadır. Hegemon gücünü kaybetmesi durumunda istikrarsızlık oluşmaktadır. Bunun için rekabetçi bölgesel bloklar tesis edilmektedir (Okur 2008: 208-209). Charles Kindleberger tarafından ortaya konan bu teoride (Telatar 2011: 17) Stephen Gill, bilginin kontrol edilmesine vurgu yaparken, Robert Gilgin, Hegemonik istikrarın devamı için ekonomik, askeri güç gibi maddi güç unsurlarını öne çıkarır (Çam 2016: 15-17). Isabella Grunberg, hegemonik istikrar teorisinin hiyerarşik bir dünya düzeni ile dönüşümsel bir tarih anlayışına sahip olduğunu belirtir (Su 2006: 32). Keohane'e göre ise; hegomonik istikrar teorisinin iki temel varsayımı vardır. Birincisi; dünya politikasında düzen tek bir başat güç tarafından yaratılır. İkincisi; düzenin korunması ve devamı için hegemonyanın devamı gereklidir (Su

2006: 28). Bu çerçevede, Hegemonik istikrar kavramını ortaya çıkaran kuramlardan birer cümle ile bahsetmek yerinde olacaktır.

Realizm, dünyada kendi çıkarlarını merkeze alarak hareket eden ve gücü oranında etkili olabileceğine inanır (Duman 2002:7) ve konuya güç çıkar ilişkisi içerisinde yaklaşır. Hans Morgenthau; devletlerin kendi güçlerine göre hesaplarını yapması gerektiğine vurgu yapar. Neorealizm de; yine devlet merkezli düşünür ancak hammadde, sermaye, Pazar ve ileri teknoloji gerektiren ürünler gibi maddi kaynakların üstünlüğünün önemli olduğuna vurgu yapar (Palaz 2012: 10).

Liberal görüşe göre hegemon olabilmenin en önemli koşulu ekonomik güçtür. Bu güç; istikrar için düzenin kurallarını koyabilen, işbirliğini teşvik için kendi kültür ve dünya görüşünü diğerleri üzerinde etkin kılabilendir (Gürdal 2014: 11). Bugün modern toplumlar hegemonyayı yalnız üretim araçları üzerinden değil, aynı zamanda bilinç, zihniyet, değerler ve normlar üzerinden ele almaktadır (Çoban 2013: 53). Yani kişi rıza gösterdiği egemen güce, bir maddeye bağımlılık gibi biat eder ve bu biatı; “kraldan kralcı” bir tavırla dışa vurur. Her yerde, herkeste gördüğü rızanın en gelişmiş halinin kendisinde olduğunu göstermek, en üst seviyesine kendisinin ulaştığını ispatlamak için her şeyi yapar (Ceylan 2013: 331).

Türk Dünyası Gerçeği

Türklerin ilk yurdunun Altay-Ural Dağları arasında olduğu ortaya konulmuştur. Merkezin Balkaş, Aral ve Isık göl bölgesinde olduğu bilinmektedir (Turan 1998: 19). Hatta Hazar Denizi'nin Kuzey (Saray 1996: 5) ve Kuzey Doğu Bozkırlarının da Türklerin ilk yerleşim yeri olduğu tespit edilmiştir (Kafesoğlu 1992: 47). Altay-Sayan dağlarının güney batı bölgesi olarak da ifade edilen ilk yerleşim yerinin, Minusinsk-Tuva-Abakan Bozkırları olduğu yaklaşık olarak belirtilmektedir (Salman 2004: 2). Yani Ural dağlarından başlayarak Türkistan ve Kafkasya'yı içine alan bölge olarak karşımıza çıkmaktadır (Ligetti 1986: 15). Ancak Türkler ilk yerleşim yerleri ile

sınırlı bir yaşam sürmedikleri gibi çok geniş coğrafyalarda onlarca siyasal organizasyon meydana getirmişler ve buldukları bölgeyi vatanlaştırmışlardır. Bu nedenle Türk Dünyası gerçeğini ortaya koyarken, günümüze kadar devam eden nüfus yoğunluğu ve siyasal anlamda hâkimiyet kurabildikleri coğrafyayı esas almak doğru olacaktır.

Bu çerçevede konuya yaklaştığımız zaman Türk Dünyasının sınırlarını genel bir ifade ile Asya'nın batısında Avrupa'nın doğusunda olmak üzere kara ve deniz sınırları ile ayırt edilmiş ve dünyaca tanınmış alan olarak belirtebiliriz (Afetinan 2000: 29). Bu sınırlar içerisinde kalan Türk varlığı çeşitli bölgelerde kümelenerek tarihin akışı içerisinde bulunmuş oldukları alanda siyasal organizasyonlara giderek hâkim unsur olmayı başarmışlar ve günümüze kadar da bazı bölgelerde siyasal hâkimiyetlerini kaybetseler de etkinliklerini sürdürmeyi başarmışlardır. Bugün yaklaşık olarak 30'dan fazla bağımsız, yarı bağımsız ve bağımlı yapılar olarak devam eden Türk varlığının yaşadığı bölgeler ve isimleri şu şekildedir: Sibirya Türkleri; Yakutlar, Tuvalar, Batı Sibirya Tatarları, Hakaslar, Altaylar, Şorlar, Dolganlar. İdil-Ural Türkleri; Tatarlar, Başkurtlar, Çuvaşlar. Türkistan Türkleri; Türkmenler, Kazaklar, Kırgızlar, Özbekler, Uygurlar, Karakalpaklar. Kafkasya Türkleri; Azerbaycan Türkleri, Kumuklar, Nogaylar, Balkarlar, Kundurlar, Kafkasya Türkmene. Orta Doğu Türkleri; İran Türkleri (Güney Azerbaycan Türkleri, Karapapaklar, Türkmenler, Kaşkaylar, Afşarlar), Irak Türkleri (Türkmenler), Suriye Türkleri (Türkmenler), Afganistan Türkleri (Özbekler, Türkmenler). Anadolu Türkleri, Avrupa Türkleri ve Doğu Akdeniz Türkleri.

İsimlerini ve yaşamış oldukları bölgeleri verdiğimiz Türk unsurunun bugün bağımsız, yarı bağımsız ve bağımlı statüde tanınan isimleri de şu şekildedir: Bağımsız Türk Devletleri; Türkiye, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Azerbaycan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti. Özerk (Muhtar) Cumhuriyetler; Tataristan, Başkurdistan, Çuvaşistan, Tuva, Yakut, Dağıstan, Kabarda-Balkar, Karakalpak, Nahçıvan, Doğu Türkistan, Gagauz. Yarı

Özerk (Muhtar Oblast) Cumhuriyetler; Gorno Altay, Hakas, Doğu Azerbaycan, Batı Azerbaycan, Hemedan, Zencan ve Erdebil.

Bugün Türk Dünyasının nüfusu yaklaşık olarak 310 milyon civarında olup, Türkiye’de 80 milyon, İran’da 40 milyon, Özbekistan’da 32 milyon, Doğu Türkistan’da 30 milyon, Kazakistan’da 18 milyon, Azerbaycan’da 10 milyon, Kırgızistan’da 6 milyon, Türkmenistan’da 5.5 milyon, Tataristan’da 4 milyon, Suriye’de 3.5 milyon, Irak’ta 3 milyon, Başkurdistan’da 1.5 milyon, Çuvaşistan’da 1.2 milyon ve diğerlerinde de yaklaşık 75 milyon Türk yaşamaktadır.

Türk toplulukları Sibiryadan Avrupa’nın ortalarına kadar genişleyerek gerek Anadolu üzerinden gerekse Karadeniz’in kuzeyinden hareketle tüm bu coğrafyada etkili devletler kurabilmişler ve hâkim unsur olarak varlıklarını bin yıllarca devam ettirebilmişlerdir. Dünya devleti dahi kurmayı başaran Türklerin hâkimiyetlerinin son bulması ise Türk Devlet geleneğinden uzaklaşmaları ile mümkün olabilmıştır. Türkler Hegemonyada tanımlandığı şekli ile kendi rızaları ile din değiştirerek dillerinden ve kültürlerinden koparak siyasal hâkimiyetlerini kaybettikleri gibi birçok coğrafyada tamamen silinip kaybolanları da olmuştur.

Türk Dünyasında Hegemonik İlişkiler ve Türk Devlet ve Toplum Hayatına Yansımaları

Türk Dünyasında hegemonya gerçeğini devletler arası ilişkiler ve bir devletin diğer devlet ya da bir toplumun diğer toplum üzerinde etkin hale gelmesi ekseninde değerlendirerek konuya yaklaştığımız zaman, Türk Devletlerinin ya da Türk toplumlarının hegemonik ilişkiler neticesinde hâkimiyetini kaybetmeleri konusuna odaklanmak gerektiğini ifade edebiliriz. Hegemonyanın temel düsturu ise baskın hale gelen gücün boyun eğenlerin izni ile bu gücü kazanmasıdır. Gücü kazanmanın yolu ise daha çok kültürel ve ideolojik ikna yöntemidir. Yani rızaya dayalı ikna yöntemi ile devletler ve toplumlar kontrol altına alınmaktadır.

Bu çerçevede konuya bakılması aslında, bilinen ilk zamanlardan itibaren milletleşmiş ve devlet kurma tecrübesine sahip olmuş Türk Milleti'nin çağın en güçlü ordusuna sahip olmasına rağmen nasıl etkisiz hale getirildiğini de açıklamaktadır.

Türklerde devletlerin ve toplumların etkisiz hale gelmesi ve buldukları coğrafyada hâkimiyetlerini kaybetmelerinin nedeni ise, kurmuş oldukları devletleri yönetme şekilleri ve yaşam tarzları ile alakalıdır. Eğer Türk toplumları Türk Devlet Gelenekleri ekseninden sapma gösteriyorlarsa, o devletin yaşaması ve o toplumun etkinliğini sürdürmesi mümkün olmamıştır. Çünkü devletlerin oluşması medeniyet yolunda önemli olsa da yeterli bir ölçü değildir. Önemli olan devletin nasıl yönetildiğidir. Yani devlet hangi usuller çerçevesinde yönetilmektedir. Bu yönetim şekli devleti kuran milletin menfaatlerine ne kadar uygundur (Spitz 1969: 5). Bu nedenle öncelikle Türk sosyal yapısı ve devlet teşkilatı hakkında kısaca bilgi vermek isterim.

İslam öncesi Türklerde sosyal yapı; oğuş (aile), urug (aileler birliği), bod-boy (bir siyasi teşkilata bağlı), bodun (beyler birliği, siyasi yönden müstakil veya değil), il (müstakil topluluğun oluşturduğu devlet) şeklindedir (Kafesoğlu 1992: 215). Kaşgarlı Mahmut Divanı Lügati't-Türk'de devleti barış anlamında tanımlamıştır (Gökalp 1995: 137). Bu çerçevede bakıldığı zaman Türk Devletlerinin genel niteliği de ortaya çıkmaktadır. Türk Devletlerinde temel yapı boylardır. Boylar, ailelerin bir araya gelmesiyle oluşur ve beyler tarafından yönetilirdi. Beyler, boydaki iç dayanışmayı muhafaza etmek, hak ve adaleti düzenlemek ve gerekirse silahla boyun menfaatlerini korumakla görevliydi (Kafesoğlu 1992: 217). Beylerin başa gelme şekli ise, aile temsilcilerinin seçimi ile olurdu (Güngör 1989: 53). Bu çerçevede Türk Devletlerini bir beyler konfederasyonu şeklinde ifade edebiliriz (Kösoğlu 1991: 36). Boyların askeri gücü de olduğu için devlet içerisinde etkinliği oldukça önemlidir. Bu nedenle bir konfederatif yapıdan bahsetmek doğrudur (Kösoğlu 1997: 39).

Devletin başında “Hakan”, “Kağan”, “Han” gibi unvanları olan kişiler bulunurdu. Bu kişiler, beyler ve diğer üst düzey devlet memurları, hatta halkın katıldığı kurultaylarda seçilirdi. Burada önemli olan iki nokta vardır. Birincisi; kut verilen aileye mensup olmak, ikincisi; gerekli özellikleri taşımak (Kaşıkçı 2002: 889). Yani sadece kut verilmesi yeterli değildi. Örneğin, M.Ö. 60 yılında Hun tahtına kurultayda Sağ Bilge Tigin çıkarıldı. Yine Uygurlarda Kutluk Bilge Kağan (795-805) kurultay tarafından tahta çıkarıldı (Koçak 2011: 25). Zaten Kut’un sahibi olan hükümdar; kurt ile kuzunun birlikte yaşayacağı şekilde adil ve yöneten (Hacip 1996: 48), Tanrıdan aldığı güç ile idare eden (Hacip 1996: 126), adaletli, asayişli sağlayan, milletini eşit gören ve refahını sağlıyordu (Hacip 1996: 446). Aynı zamanda halkını doyuran (Hacip 1996: 429), kanun yapan (Hacip 1996: 128) ve yasaya önce kendi uyan kişi idi (Hacip 1996: 179). Bu nedenle hükümdarın mutlaka söz konusu değildir. Burada temel belirleyici olan nitelikler ve töredir. Yani meşruiyeti töreye uyduğu sürece devam eder. Yoksa kut dahi çekilir (Kösoğlu 1991: 47-48).

Türk Hükümdarlarının niteliğine gelince; kişi bilge olmak, erdemli olmak, cesaret sahibi olmak ve alp olmak zorundadır (Koca 2002: 830). Kutadgu Bilig’de; bilginin nam ile büyüyeceğini, bilgisizlikle devletin yönetilemeyeceğini (Hacip 1996: 149), doğrulukla devletin ayakta kalabileceğini belirtmiştir (Hacip 1996: 416). Divanu Lügati’t-Türk’te ise, Türk Hükümdarı’nın en önemli özelliği olarak erdem gösterilir (Mahmut 1992: 188). Türk Hükümdarlarının görevleri de şu şekilde belirtilmiştir; Tanrı varlık verdiği için özünde kutu var olduğu için hükümdar olan kişi; milletin birliğini sağlamak, fakir milleti zengin kılmak ve nüfusunu çoğaltmakla görevliydi (Ögel 1971: 24). Türk Hükümdarları, “Tanhu” unvanını kullanırlar ve Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi olarak algılanırlardı. Ancak ne Tanrı iddiasında olmuşlardır ne de gökten inmişlerdir (Özer 1982: 245). Kesinlikle halka mutlak doğruları dayatmazlar, aksine halka uygulamakla yükümlü olduğu töreleri bile halka sorarak oluşturlardı. Töreler, kurultaylarda

devlet ileri gelenleri ve halkın katılımı ve özgürce fikrini söylemesiyle ortaya çıkardı. Bu da hükümdarın monarklığını engellerdi (Kaşıkçı 2002: 889). Eski Türk Devletlerinde hükümdarlara insanüstü bir varlık değeri bu nedenle atfedilmez, hâkimiyetleri sınırlı olup, töreye göre hareket etmeleri gerekirdi (Tekin 2002: 21). Hükümdarların keyfi davranması mümkün değildi. Çünkü “İl gider Töre kalır” (Ögel 1971: 38) sözüyle devlet yönetiminde törenin ne kadar önemli olduğu ve her şeyin üstünde olduğu ifade edilmiştir. Türk sosyal yapısı nedeniyle baskıcı, anti-demokratik uygulamaların devletin devamında sakınca yarattığı gibi dağılmasına da neden olmuştur. Bu nedenle Türk milli hukuku olan törenin uygulanması devletin başarısında etkin olmuştur.

Töre; Türk sosyal hayatını düzenleyen mecburi kurallardır. Hükümdarın, bireylerin ve toplumun hak ve hukukunu belirler ve cezai hükümleri vardır (Saray 1999: 5-7). Töre; Türk devlet telakkisinin temel taşıdır (Taneri 2006: 81). Diğer yandan yukarıda da ifade ettiğimiz gibi töre hükümdar adlarıyla anılsa da beylerin, devlet büyüklerinin ve halkın katılımı sonucu kurultaylarda belirlenirdi (Ögel 2002: 876). Kutadgu Bilig’de Yusuf Has Hacıp, töreyi uygulayabilecek devlet başkanının niteliklerini; bilgili, Türk soylu, dürüst, ulusta seçilmiş alp, cesur, doğru söyleyen, halkla uyumlu, akıllı, cömert ve iyiliksever olarak tanımlamıştır (Hacıp 1996: 168). Kaşgarlı Mahmut Divanu Lügati’t-Türk’te ise; hâkim, bilgili ve akıllı olması üzerinde durmuştur (Mahmut 1992: 428). Bahaeddin Ögel de kahramanlık ve cesareti öne çıkarmıştır (Ögel 1982: 245). Ötügen Türk Kitabelerinde, bu durum töreyi uygulayan hükümdarın bilge ve alp olması, doğru düşünmesi, düşündüğünü uygulaması, cesur, realist ve halkın düşüncesine önem veren kişi olması şeklinde ifade edilmiştir (Öztürk 1973: 39-40).

Türk Hükümdarlarının karizmatik bir yapıya sahip olması da üzerinde durulan bir konudur (Donuk 1979-1980: 30). Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, iktidar sahiplerinin Türk Devlet Yönetimi’nde milleti temsil etmesi ve millete göre hareket etmesi önemli olmuş, emredici gücünü kamu yararına kullanması, adil

olması ve erdemli olması ön plana çıkmıştır (Atalay 2002: 860). Bunun aksi yani töreye uymayan, Türk Milleti tarafından kabul görmeyen hükümdarlar; iktidardan düşebilirler ve kut'u yok sayılırdı (Koca 2002: 828).

Türk Devletlerinin yönetim sisteminde hükümdarlar yalnız da değildir. Bilge kişiler hükümdarların yanında mutlaka bulunmuştur. Örneğin Göktürklerde hükümdarın en üst düzey danışmanları "Aygucu" ve "Bilge" unvanını kullanırdı (Erkoç 2008: 224). Yine Uygur Devlet Sarayı'nda hükümdara yol gösteren ve fikir veren "Tayanç" ve "Kengeşçi" denilen danışmanlar vardı (Kandır 2002: 8). Yani hükümdar devleti yönetirken mutlaka yakınında bulunan bilge adamlardan faydalanır, onların görüşlerini dikkate alır ve ortak akılla hareket ederdi. Ancak Türk Devlet Yönetimi'nde ana unsur, kurultaylar yoluyla toplanan meclislerdir. Bu meclisler; Büyük Hun Devleti'nde Mete, Avrupa Hun Devleti'nde Atilla, Göktürk Devleti'nde Bilge ve Kültigin kardeşler döneminde etkin olarak kullanılmış ve Hazar Devleti'nde, Peçeneklerde, Tuna Bulgar Türk Devleti'nde ve Kıpçak Türklerinde de görülmüş olup, etkin bir şekilde yönetime katıldığı tespit edilmiştir (Saray 1999: 5-13).

İbrahim Kafesoğlu, Avrupa Hunlarında; "Seçkinler Meclisi", Tabgaçlar da; "Devlet ve Nazırlar Meclisi", Hazar Hakanlığı da; "İhtiyarlar Meclisi", Peçenekler de; "Kararlar Meclisi" ve Tuna Bulgarların da; "Millet Meclisi"nin olduğundan bahsetmektedir (Kafesoğlu 1992: 247). Türk Devletlerinde halk devlet için değil devlet halk içindir (Koca 2002: 831). Bunu ifade ederken birbirine rakip ya da az-çok önemli anlamında değildir. Aslında Türk Devletlerinde; "Devlet", "Vatan" ve "Millet" kavramları birbirinden ayrılması mümkün olmayan kavramlardır. Bu açıdan bakıldığı zaman Devlet; baba, Vatan; ana, Millet; çocuklardır (Kafalı 2005: 265).

Diğer bir önemli konu ise Türk yönetim sisteminde seçkin sınıfın ya da soya dayalı bir yapının bulunmamasıdır. Yöneticiler görevlerini yaptığı ve becerilerini sergiledikleri sürece kutsaldılar

(Sığı vd. 2007: 23). Zaten devletin temelini oluşturan boyun toplumsal yapısı eşitlikçidir. Diğer yandan toplanan mecliste bütün unsurları temsil eden kişiler bulunmaktadır (Gökalp 1995: 242). Bu nedenle gerek yönetimde gerekse halkın genelinde eşitlikçi bir yapının olduğunu söyleyebiliriz.

Türk Devlet Yönetimi'nde önemli bir özellik de, halkın hükümdara bakması değil, hükümdarın halka bakması konusudur. Bu çerçeve kanunla belirlenmiş, olmazsa olmaz olarak yer almış birlik ve güvenliğin sağlanması da buna eklenmiştir (Sığı vd. 2007: 80). Bu şekilde çağdaşlarında olduğu gibi hükümdarların; halkı soyan, ağır vergiler ile ezen, ailesi ve kendi menfaatlerini düşünen hükümdar olmaktan uzak tutmuştur.

Türk Devlet idaresinde hükümdar, hiçbir sınıf farkı gözetmez ve bu durumu şu şekilde ifade ederdi: "İster oğlum, ister yakınım ya da hısmım olsun; ister yolcu, geçici, ister misafir olsun; kanun karşısında bunların hepsi birdir (Karamanlıoğlu 1963: 8)." sözüyle bugünkü demokratik modern devletlerin bile olmazsa olmazı olan halkçılık prensibini en iyi şekilde uygulamıştır. Türk Hükümdarı'nın yönetim uygulamasıyla devletin sürekliliği yakın ilişkilidir. Örneğin, Kutadgu Bilig de; "Bey iyi olursa ulus düzelir (Hacip 1996: 83). Ey kanun yapan kişi, kötü kanun yapan ölüp gitti. Dünya düzeni kötü kanunla sağlanamaz (Hacip 1996: 128,149)." denilmiş ve beyliğin ancak birlik ve doğrulukla ayakta kalabileceği üzerinde durulmuştur (Hacip 1996: 416).

Türk topluluklarının bulunmuş oldukları coğrafyada yukarıda özetlemeye çalıştığımız niteliklere sadık kalmaları durumunda hâkimiyetleri devam etmiş ve hiçbir güç tarafından bertaraf edilememişlerdir. Ancak bu niteliklerden uzaklaşılması durumunda hâkimiyetlerini hatta kimliklerini dahi kaybeden bir noktaya gelmişlerdir. Bu da ancak hegemonik bir yaklaşım ile Türk tarafının ikna edilmesi ile gerçekleşebilmiştir.

Bunlardan ilki Tabgaç Türkleridir. Tabgaç; Türkçede ulu, muhterem, saygıdeğer anlamlarına gelmektedir. 4. ve 5. yüzyıllarda

güçlü devlet kurarak Pekin yakınlarına kadar genişleyebilmişlerdir. Hatta Moğolistan'a kadar sınırlarını genişletmişlerdir. Ancak Hong II (471-499) döneminde Budizmin yayılmasına izin verilmesi üzerine, Tabgaç Türkleri Türk kültür çerçevesinden uzaklaştıkları için 534 yılında devletleri ikiye ayrılmış ve 556 yılında tarih sahnesinden silinmişlerdir (Salman 2004: 18). Görüldüğü gibi bugün ki Çin'in merkezine kadar ilerleyen ve hâkimiyet kuran Tabgaç Türkleri askeri ve siyasi anlamda durdurulamamış ancak Budist Rahiplerin ikna etmesi sonucunda Çin hegemonyasına girerek tarih sahnesinden tamamen silinmişlerdir.

Bu duruma ikinci örnek ise Asya Hun Devleti döneminde yaşanmıştır. Asya Hun Devleti; Doğuda, Kore'ye, Kuzeyde; Baykal gölü, Ob, İrtiş, İşim nehirlerine, Batıda; Aral gölüne, Güneyde; Çin'de Wei ırmağı, Tibet yaylası-Karakurum dağları hattına ulaşmış ve Moğollar, Çinliler, Tibetliler ve Tunguzları hâkimiyetleri altına alabilmişlerdir. Ancak Hun Hükümdarı Hohanyeh döneminde (M.Ö 58-31) Çin'in ikna etmesi sonucunda Çin yardımını sağlayabilmek için Çin Hegemonyasını kabul etmiş ve bölgedeki Türk hâkimiyeti önemli oranda kaybedilmiştir. Kardeşi Çi-çi'nin buna karşı çıkması üzerine devlet ikiye ayrılmış ve akabinde etkisizleşerek Çin hegemonyası altına girmiştir (Kafesoğlu 1993: 60, 63). Bu olayda da askeri ya da siyasi bir zorlama söz konusu olmayıp, Çin'in ikna etmesi ve Türk tarafının razı olması sonucunda Çin Hegemonyası kabul edilmiştir. Üçüncü örnek ise Göktürk Devleti döneminde gerçekleşmiştir. Göktürk Devleti, Doğu Sibirya'daki Yakut Türkleri ile Batı'daki Ogur (Bulgar) Türkleri dışındaki diğer Türklerin tamamını sınırları içerisine almış ve Hun Devleti'nden sonra ikinci büyük devleti kurabilmiştir. Ancak Budist Rahiplerin Göktürk Hakanlığı bünyesinde Budizmi yayma girişimleri ile karşı karşıya kalmışlardır. 438-446 döneminde Hükümdar Taiwu'nun bu girişimleri engellediğini görüldüğü de, Ta-po Kağan döneminde (572-581) Budist Rahipler himaye edilmiş ve Budizmin tapınakları Göktürk ülkesinde yaptırımlararak teşvik edilmiştir (Kafesoğlu 1992: 87, 97). Bu da Göktürk Devleti'nin ikiye ayrılarak etkisizleşmesine ve

kısa süre içerisinde Çin Hegemonyası altına girmesine neden olmuştur. Göktürklerin Çin Hegemonyasına girmesinde de Budizmin etkili olduğu görülmektedir (Barthold 1975: 54).

Türkler arasında VIII. yüzyıl ile XI. yüzyıllar arasında yabancı dinlerin yayılması hızlı bir şekilde artış göstermiş ve Türk toplumları Budizm, Maniheizm, Hıristiyanlık, Musevilik, Zerdüştlük ve İslamiyeti kabul ederek Türk kültür çerçevesinden uzaklaşmışlar ve Türk Devlet geleneğinden uzaklaştıkları oranda karşı tarafın hegemonyası altına gönüllü olarak girmeye de razı olmuşlardır (Turan 1998: 63). Bu çerçevede ilk karşımıza çıkan Uygur Devleti'dir. Uygur Türkleri Böğü Kağan döneminde (759-779) Çin'e yapılan bir sefer sırasında ülkesine dönerken Çin'den dört Mani Rahip'i getirmiş ve Maniheizmin mabedlerini yaptırttırarak Türkler arasında yayılması için gayret göstermiştir. Ayrıca yapacağı işlerde de Mani Rahiplerine danışmıştır (Gömeç 2011: 86). Bu durum askeri ve siyasi anlamda durdurulamayan Uygur Türk Devleti'nin Maniheizmin etkisi ile Çin hegemonyasına girmesiyle sonuçlanmıştır.

Peçenek, Uz, Kuman (Kıpçak) Türkleri de 9. yüzyıldan itibaren Karadeniz'in kuzeyinde etkili olmuşlar ve Macaristan ve Baserabya'da yerleşmişlerdir. Hatta Bizans ordusunda dahi görev yapmışlardır. 9. ve 11. yüzyıllar arasında Karadeniz'in kuzeyinde etkili olan bu Türk boyları zaman içerisinde Hıristiyanlığı kabul ederek Türk kültür çerçevesinden uzaklaşarak etkinliklerini yitirmişlerdir. Bu konuda kayıtlarda çok bilinen Tuna Bulgar (Ogurlar) Devleti'nin Boris Han döneminde 864 yılında Hıristiyanlığı kabul etmesidir. Yine Uzlar (Bugünkü Gagauzlar) 1048'lerde Kiev Rusya'sının güneyine kadar yayılmışlar (Kafesoğlu 1992: 172-173, 195) ve Hıristiyanlığı kabul ederek etkinliklerini kaybetmişler ancak günümüze kadar Türk kimliklerini sürdürmektedirler. Kuman (Kıpçaklar), Macarlar tarafından soluk sarımtırak anlamında "Kun" olarak ifade edilmiş ve 11. yüzyıl sonunda Karadeniz'in kuzeyindeki tüm bozkırlara hâkim olmuşlar ve önemli oranda Hıristiyanlaşmışlardır (Gömeç 2014: 137-140). Bugün de

Macaristan'da yaşamlarını sürdürmektedirler. Görüldüğü üzere Karadeniz'in kuzeyinde aslında İskit Türkleri ile 3. yüzyıllarda başlayan Türk etkinliği 4. ve 5. yüzyıllarda Avrupa Hunları ile devam etmiş, akabinde Avar, Peçenek, Uz ve Kuman (Kıpçak) Türklerinin bölgede etkinlikleri ile sürdürülmüş, hatta Karadeniz'in kuzeyinde bugün oluşan toplumların bir çoğunun temelini teşkil etmişler ancak Türk kültür dairesinden uzaklaştıkları için gerek hâkimiyetlerini gerekse kimliklerini (Kuman ve Uzlar hariç) kaybetmişlerdir. Bu durumun ortaya çıkması da yine askeri ve siyasi metodla değil ikna yöntemi ile olmuştur.

Karadeniz'in kuzeyi ve Kafkaslarda devlet kuran ve İtil (Volga) dan Özi (Dnyeper)'e, Çolman (Kama)'a ve Kiev'e uzanan bir diğer Türk Devleti de Hazar Devleti'dir. Hazarlar da 740 yılında Museviliği kabul ettikten (Turan 1998: 70) sonra siyasal anlamda zaman içerisinde bölgede önce hâkimiyetlerini sonra da etkinliklerini yitirerek diğer ülkelerin hegemonyaları altına girmişlerdir. Yine bugün Çuvaşistan'da Rusya Federasyonu'na bağlı olarak İdil-Ural Bölgesinde yaşayan Çuvaşlar da İdil Bulgarlarının bugünkü uzantıları olup, Hıristiyanlaşmış Türk toplumdur (Salman 2004: 29).

Türklerin İslamlaşması ise Araplar ile Türklerin karşı karşıya geldikleri 651 yılından sonra gündeme gelmiş ancak Hazarların ve Türgişlerin Araplara karşı mücadelesi ile karşılaşmıştır (Yazıcı 2004: 33). 8. yüzyıldan itibaren bu ilişkilerde yakınlaşma meydana gelmiştir. Bu tarihten sonra yüzyıllar boyu İslamlaşma süreci devam etmiştir. Bu çerçevede Müslümanlaşan Türk Devletleri ise; Tolunoğulları, İhsidiler, İdil Bulgar Devleti, Karahanlılar, Gazneliler, Büyük Selçuklu Devleti, Türkiye Selçukluları, Timurlular, Akkoyunlular, Karakoyunlular, Delhi Türk Sultanlığı, Babür İmparatorluğu, Altınordu Devleti, Türkistan Hanlıkları ve Osmanlı Devleti'dir. Türklerin bu şekilde İslamlaşması ile birlikte yeni bir hegemonik süreç başlamıştır. Çünkü Türkler; İslamlaşma ile öncelikle dillerini kullanmamaya başlamışlar, Farsça ve Arapçaya yönelmişlerdir. Bu da Türk kültür çerçevesinden uzaklaşılmasında

önemli etken olmuştur. Zira dil, milletlerin hayatında bir kültür vasıtası olarak en başta gelen unsurdur. Türkçe Türkistan'da M.Ö. 5. yüzyıla kadar inen bir yazılı geçmişe sahipken (Gömeç 2014: 7), bu dilin terk edilmesi Türkler arasında ciddi anlamda parçalanmayı getirmiştir. Atatürk'ün ifadesi ile bir milletin zihni ve kalbi olan dilinin İslamlaşma ile birlikte değiştirilmesi, Türk Milleti'nin günümüze kadar uzanan ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Dilini kaybeden herhangi bir topluluk millet olmaktan çıkar ve kültürünü de kaybeder (Kafesoğlu 1970: 96). Türkler için de bu süreç yaşanmıştır.

Ayrıca siyasal islama göre; İslam, bütün ihtiyaçları giderebilecek, boşlukları doldurabilecek ve her meseleye cevap verebilecek kudrettedir. Şeriat; ferdi, ailevi, siyasi, milli, milletlerarası her şeyi kuşatmıştır (İşcan 2011: 10). Anlayışı dolayısı ile Türk Milleti'nin sadece dilinde değil her türlü alışkanlıklarında bir yeni değişim sürecini başlattığı gibi devlet yapılanması ve uluslararası ilişkiler ekseninde de yeni anlayışları getirmiştir. Bu şekilde hâkim unsur olan Türk Milleti kendi rızası ile Arap ve Fars Hegemonyası içerisine dâhil olmuştur. Bu çerçevede Orta Doğu'da kurulan Türk Devletleri'nin tamamı bu hegemonik ilişkiler nedeniyle önce hâkimiyetlerini sonra da etkinliklerini kaybetmek durumunda kalmışlardır.

Anadolu'da Büyük Selçuklu Devleti'nde hükümdarların unvanları, eğitim dili gibi konulara kadar farslaşma süreci yaşanırken, Osmanlı Devleti'nde özellikle benzer süreç Arap kültürü ekseninde yaşanmış ve 16. yüzyıldan itibaren çürümeye başlayan devlet sistemi dünyanın en büyük imparatorluğunun dağılması ile sonuçlanmıştır. Türkistan, İdil-Ural ve Kafkasya bölgesindeki Türk toplulukları da hanlıklara bölünerek zaman içerisinde Rus hâkimiyetine girmek zorunda kalmışlardır. Çünkü Türklerde inanç sistemi; tabiat kuvvetlerine inanma, Atalar kültü ve Gök-Tanrı anlayışında toplanmakta ve Tek Tanrı inancını esas alan bir eksende bulunmakta idi (Kafesoğlu 1980: 42). Türklerde kuvvetli bir monark yapı bulunmadığı gibi devlet dininden de bahsedilmezdi (Barthold

1990: 195). Yani Türk Milleti ve Devleti dini bir cemiyet yapısında değil daha ziyade siyasi karakterde bir topluluk teşkil ederdi (Taneri 1993: 427). Bu da Türk Milleti'nin kurmuş olduğu siyasal organizasyonların laik bir anlayışta olmasını sağlar ve devlet içerisinde din, mezhep hatta etnisiteye dayalı bir tartışmanın yaşanmasının önüne geçtiği için güçlü devletler meydana gelebilirdi. Bu devletler birçok defa dünya hâkimiyetine dahi ulaşabilmişlerdi.

Türk Dünyasının da Hegemonya gerçeğine değineceğimiz son konu Türkistan, Kafkasya, İdil-Ural ve Sibiry Türkleri ile ilgilidir. Bu konuda karşımıza çıkan devlet ise Rusya'dır. Rusya kuruluşundan itibaren Türk Dünyasına yönelik genişleme siyaseti gütmüş ancak Türk Devletlerinin güçlü olduğu dönemde bunu gerçekleştirememiştir. Türk Devletlerinin yukarıda ifade etmeye çalıştığımız nedenler dolayısı ise siyasal organizasyonlarında zayıflama ve parçalanma gerçekleşmesi durumunda da bunu hemen değerlendirmiştir. Bunlardan ilki IV İvan döneminde, 1552 yılında Astrahan ve 1556 yılında Kazan Hanlıklarını Rusya topraklarına katılması ile gerçekleşmiştir (Kurtaran 2015, 589-611, Devlet 1993: 228, 259). 1730larda Kazakistan, 1828'de Kuzey Azerbaycan, 1873'de Özbekistan ve 1879'da Türkmenistan, Rus işgaline uğramış ve nihayetinde 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Türkistan, Sibiry ve Kafkasya bölgesindeki Türk toprakları Rusya tarafından işgal edilmiştir (Gömeç 2015). Bu işgal süreci elbette Hegemonya kuramı ile açıklanamaz. Ancak bu işgal sonrası Rusya kendisine bu bölgeleri hinterland olarak belirlemiş ve uyguladığı politikalarla da bölgede yaşayan toplumları kendisine bağımlı hale getirmiştir. Günümüze kadar devam eden bu süreç aslında tam da Hegemonik İstikrar kuramı ile açıklanabilecek bir durumdur.

Çünkü Rusya tarihi süreçte uluslararası denklemde ekonomik, politik ve askeri güçlerini devletler arası ilişkileri belirleyecek ölçekte geliştirebilmiş ve sürdürebilmiştir (Urbay 2010: 1). Bu nedenle hegemon olarak adlandırılabilir. Rusya, Çarlık dönemi başlatmış olduğu işgal sürecini Sovyetler Birliği döneminde; kültürel erozyona uğratmak için büyük gayret göstermiş ve milliyet

duygularını zayıflatmak için projeler geliştirmiştir. Bu konuda en önemli girişim elbette ki dil ve tarih alanında yapılan tahrifattir.

Soğuk Savaş sonrası Rusya Federasyonu olarak hayatını devam ettiren Rusya; "Yakın Çevre Politikası" çerçevesinde hegemonik güç yapısını devam ettirmeye çalışmıştır (Progonati). Rusya Dışişleri Bakanı Kozirev'in ilk defa 2 Ocak 1992 tarihinde İzvestiya Gazetesinde kullandığı Yakın Çevre Politikası, 1993 yılında yayımlanmasından itibaren Rusya'nın temel politikası olmuş ve şu noktalara dikkat çekilmiştir: 1-Rus milli çıkarlarını, hükümranlığını, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak. 2-Rusya'nın güvenliği ve demokratikleştirilmesini sağlamak. 3-Pazar ekonomisi ve politik ve ekonomik entegrasyonu gerçekleştirmek. 4-İç ve dış politikanın koordineli yürütülmesi. 5-Bireylerin insan hakları çerçevesinde çıkarları. 6-Değişen dünya düzenine uygun radikal kararlar alınması. 7-Diplomatik ve politik metotlar kullanılarak hatta gerekirse kuvvet kullanılarak milli ve uluslararası istikrarın sağlanması. 8-Karşılıklı çıkar çerçevesinde diğer ülkelerle işbirliği sağlanması. 9-Rusya'dan ayrılan diğer Sovyet Cumhuriyetleri ile işbirliği kurulması.

Rusya'nın aslında bu hegemonik politikaları 20. yüzyılın başlarında ortaya atılan ve 1990lardan itibaren Neo-Avrasyacılık olarak yeniden tanımlanan Avrasyacılık politikasının yeni gelişmeler ekseninde kullanması ile çok yakın ilgilidir. Özellikle 1996 yılından itibaren Rusya Dışişleri Bakanı olan Yevgeni Primakov, Avrasyacılık politikasını etkin bir şekilde kullanarak Rus hinterlandını korumaya çalışmıştır. Bu ekseninde Beyaz Rusya ve Ukrayna ile birlikte BDT girişimi başlatılmış ve 14 Eylül 1995 tarihinde amaçlar şu şekilde dile getirilmiştir: 1-Rus etki alanını korumak. 2- BDT bölgesinde yabancı etkisini azaltmak. 3-Bölgesel savaşları önlemek. 4-Etnik Rusları korumak.

Diğer yandan Rusya, BDT'li üyeler arasında daha sıkı askeri ve ekonomik işbirliği, Hazar havzası devletlerini Rusya'ya bağlamak için askeri, ekonomik ve politik kontrol araçlarının kullanılması ve eski

SSCB havzasında barışın ve istikrarın korunması için Rusya'nın garantörlüğü üzerinde durarak (Kafkasyalı 2007: 43-46), Rusya'nın hegemon güç olarak bölgenin istikrarının sağlanmasında etkin güç olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. 1 Temmuz 2011 tarihinde yürürlüğe giren gümrük birliği anlaşması ile de Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasında ciddi bir işbirliğine gidilmiş ve Ukrayna da bu anlaşmaya katılmaya davet edilmiştir (Progonati). Yine Mayıs 2014'te Avrasya Ekonomik Birliği resmen kurulmuş ve kurucuları arasında; Rusya, Belarus ve Kazakistan yer almıştır. Gelecek planları içerisine de Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan, Azerbaycan ve Ukrayna'yı koymuştur (Tüysüzöğlü 2014). Rusya'nın Karadeniz ve Türkiye üzerinden Orta Avrupa'ya boru hattı ile ürünlerini taşıması -ki bu konuda en önemli proje Türk Akımı projesidir- Rusya'nın küresel ve bölgesel ölçekteki hegemonya kurma arayışına Türkiye'yi de dâhil ettiğini göstermektedir (Oklap 2016).

Rusya bu girişimleri ile daha önce işgal yolu ile kontrol altına almış olduğu Türk toplumlarını ikna yöntemi ile birlikte hareket etmeye mecbur bırakmak için gerekli alt yapıyı oluşturmuş ve bu konuda karşı çıkışları da hedef ülkelerde yapılan operasyonlar ile etkisiz hale getirilmiştir. Bunun en güzel örneği Azerbaycan'da seçimle iş başına gelen Ebulfez Elçibey'in görevden uzaklaştırılmasının sağlanmasıdır. Hegemon bir güç olma niteliğini devam ettirmek isteyen Rusya, gerekli stratejik hedefleri belirledikten sonra Putin ile birlikte bu stratejinin sürdürülebilmesi için gerekli güç de zaman zaman ortaya konmuştur. Ukrayna, Kırım, Gürcistan ve Suriye örneklerinde olduğu gibi.

Sonuç

Bugün Avrasya olarak adlandırılan coğrafyada yaşamaya devam eden Türkler, birçok isimle anılmakta ve hegemon devletlerin kontrolü altında bulunmaktadır. Bu hegemonya, bağımsızlığını kazanan Türk devletleri için de geçerlidir.

Çok eski tarihlerden itibaren milletleşen ve kurmuş olduğu devletlerle dünya hâkimiyetine ulaşan Türklerin içinde bulunduğu

durumun temel sebebi ise din değiştirmeleridir. Çünkü Türkler sahip oldukları Gök Tanrı inancı gereği devlet işleri ve toplumsal hayatta inanç temelli bir yapılanmaya gidilmemiş, akıl etkin olarak kullanılmış, katılımcı bir anlayışla devlet idare edilmiş, eşitlikçi ve ötekileştirmeyen bir siyasal organizasyon inşa edilmiştir. Bu sebeple, Türklerde monark yapı hiçbir zaman görülmemiş, hükümdar dahi töreye uyması durumunda görevde kalabilmiş, aksi durumda görevden alınabilmiştir.

Türk hukuk sistemi olarak adlandırılabilen Töre ise çok geniş katılımın olduğu kurultaylarda belirlenmiştir. Türkler din değiştirmekle devlet işlerini ve toplumsal hayatı dini kurallara göre belirlemeye başlamaları ile de hâkimiyetlerini kaybetmişler, küçük guruplara bölünerek çatışmaya başlamışlar ve daha çok kendi hataları sonucu bir başka ülkenin hegemonyasına girmek zorunda kalmışlardır. Bu durumdan kurtulmanın yolu ise milli tarih şuuru ile Türk Devlet geleneğine uygun bir yol izlemektir.

Kaynakça

- Afet İnan, A. (2000). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal'in El Yazmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aka, A. (2009). Antonio Gramsci ve Hegemonik Okul. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12) 21: 329-338.
- Atalay, B. (2002). "Türk Devlet Geleneğine Göre Devlet Adamlarında Bulunması Gereken Asgari Hususiyetler". *Türkler* (Cilt 2). Ankara.
- Barthold, V.V. (1990). *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*. (haz. H. D. Yıldız), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Barthold, V.V. (1975). *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*. (haz. K. Y. Koprıman ve A. İ. Aka), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ceylan, C. (2013). Hegemonya "Hegemonia" Olunca. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (23): 329-345.
- Çam, F. (2016). *ABD'nin Orta Doğu'da Oluşturduğu Asimetrik Hegemonya*, Çanakkale.
- Çoban, S. (2013). *Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya*. İstanbul: Parşömen Yayınları.

- Devlet, N. (1993). *Çağdaş Türkler*. İstanbul: Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi.
- Donuk, A. (1979-1980). Türk Devletinde Hakimiyet Anlayışı. İ.Ü. E.F. Tarih Enstitüsü Dergisi, 10-11: 29-56.
- Duman, M. (2002). Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4) 2, 1-16.
- Ekin, C. (2011). *Uluslararası Hegemonyanın Sürdürülmesinde Deniz Alanındaki Girişimler*, Ankara.
- Embel, E. (2004). *Hegemonya ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği; Kore ve Kosova Örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkoç, H. İ. (2008). *Eski Türklerde Devlet Teşkilatı*. (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökalp, Z. (1995). *Türk Medeniyeti Tarihi*. (sad. Y. Toker), İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökten, Y. S. (2013). *Hegemonya İlişkilerinin Tarihsel Dönüşümü*. Ankara.
- Gömeç, S. (2011). *Uygur Türkleri Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Gömeç, S. (2015). *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gömeç, S. (2014). *Türk Tarihinden İzler II*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Güngör, E. (1989). *Tarihte Türkler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürdal, E. (2014). *Orta Asya'nın Amerikan Hegemonyasına Eklemlenmesi ve Bu Süreçte ABD'nin Enerji Politikaları*. Bolu.
- Hacıp, Y. H. (1996). *Kutadgu Bilig*. (Günümüz Türkçesine aktaran: F. Silahdaroğlu), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İşcan, M. Z. (2011). Din Olması İstenmeyen Din Toplumsal-Siyasal Bir Sistem Olarak İslam Anlayışı. *Türkiz*, (2) 11: 9-20.
- Kaşıkcı, O. (2002). "Eski Türklerde Devlet Başkanlığı-Hakanlık". *Türkler* (Cilt 2). Ankara.
- Kafalı, M. (2005). "Devlet, Vatan ve Millet". *Makaleler I*. (haz. S. Yalçın ve S. Özbey), Ankara: Berikan Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1980). *Eski Türk Dini*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1992). *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1970). *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, İstanbul: MEB Yayınları.

- Kafkasyalı, E. G. (2007). *ABD-Rusya Hegemonya Mücadelesinde Gürcistan ve Gül Devrimi*. (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kandır, M. (2002). Kutadgu Bilig'e Göre Türklerde Devlet Yönetimi. *Yeni Türkiye*, (3) 45: 7-18.
- Karamanoğlu, A. F. (1963). Türklerde İctimai Adalet Fikri. *Türk Kültürü*, 4: 1-12.
- Kaymak, M. (2016). Hegemonya Tartışmaları Işığında İngiliz ve Amerikan Hegemonyaları; Yönlendirici Hegemonyadan Kural Koyucu Hegemonyaya. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (34) 1: 63-92.
- Kıvılcım, Z. (2009). İnsan Hakları ve Karşı Hegemonya. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (13) 1-2: 217-240.
- Koca, S. (2002). Eski Türklerde Devlet Geleneği ve Teşkilatı. *Türkler* (Cilt 2). Ankara.
- Koçak, K. (2011). *Eski Türklerde Devlet Gelenekleri ve Törenleri*. Ankara.
- Kösoğlu, N. (1997). *Devlet*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kösoğlu, N. (1991). *Türk Dünyası Tarihi ve Medeniyeti Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kurtaran, U. (2015). Sultan Birinci Mahmut Dönemi Osmanlı-Rus İlişkileri. *Bellekten*, (79): 285, 589-613.
- Ligetti, L. (1986). *Bilinmeyen İç Asya*. (çev. S. Karatay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mahmut, K. (1992). *Divanu Lügati't-Türk* (Cilt 3). (çev. B. Atalay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Oklap, Ç. (2016). Hegemonya Mücadelesinde Yeni Parametre; Türk Akımı. *İleri Haber*, 17 Ekim 2016, <https://ilerihaber.org/icerik/cagdas-oklap-yazdi-hegemonya-mucadelesinde-yeni-parametre-turk-akimi-61649.html> (erişim: 25.11.2018).
- Okur, M. A. (2008). *Hegemonya ve İmparatorluk Tartışmaları Bağlamında Irak Savaşının Politikası*. (Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ögel, B. (2002). "Devlet Meclsi ve Kurultay". *Türkler* (Cilt 2). Ankara.
- Ögel, B. (1971). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları I*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Ögel, B. (1982). *Türklerde Devlet Anlayışı*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Özer, A. (1982). *Türklerde Devlet Anlayışı ve Demokratik Rejim*, Ankara: Lazer Yayınevi.
- Öztürk, A. (1973). *Ötüken Türk Kitabeleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Palaz, M. (2012). *ABD Hegemonyasının Bölgesel Dayanakları; Kosova ve Kuzey Irak Örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Progonati, E. Hegemonya Mücadelesinde Rusya. *USGAM*.
- Salman, H. (2004). "İslamîyetten Önceki Türk Devletleri". *Türk Tarihi ve Kültürü*. (Der.) Cemil Öztürk. Ankara: Pegem Akademi.
- Saray, M. (1999). *Türk Devletlerinde Meclis, Demokratik Düşünce ve Atatürk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Saray, M. (1996). *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sığı, Ü. ve Erci, Y. (2007). *Türklerde Yönetim Gelenekleri ve Türk Yönetim Tarihi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat ve Yayıncılık.
- Spitz, D. (1969). *Anti-Demokratik Düşünce Şekilleri* (çev. Ş. Yalçın), İstanbul: Yeni Zamanlar Sahaf.
- Su, A. E. (2006). Eleştirel Teori Çerçevesinde Hegemonya ve Alt-Hegemonya; Almanya ve Japonya Örneği. (Doktora Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şener, B. (2014). Uluslararası İlişkilerde Hegemonya Olgusu ve ABD Hegemonyasının Siyasal ve Kültürel Kaynağı; Amerikan İstisnacılığı ya da Açık/Kaçınılmaz Yazgı. *Jasss*. 26: 405-420.
- Taner A. (2006). "Adalet ve Türkler". Makaleler II (haz. S. Yalçın ve S. Güleci), Ankara: Berikan Yayınevi.
- Tekin, Y. (2002). Türk Devlet Geleneğinde Hâkimiyet ve Devletin Baş Sorunu. *Yeni Türkiye*. (3) 45: 19-28.
- Telatar, G. (2011). *11 Eylül Sonrası Amerikan Dış Politikasında Hegemonyanın Yeniden İnşası*. (Doktora Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, O. (1998). *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tüysüzöğlü, G. (2014). Bölgesel Bir Hegemonya Girişimi: "Avrasya Ekonomik Birliği". *Aljazeera*, 12 Temmuz 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi> (erişim: 25.11.2018).
- Urbay, T. (2010). *Soğuk Savaş Sonrası Hegemonyanın Yeniden İnşası*. (Yüksek Lisans Tezi) İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ustakara, F. (2013). *Hegemonya-Müzakere İkilemi Bağlamında Halkla İlişkilere Yönelik Algı Araştırması*. (Doktora Tezi) Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Üçer, A. (2013). *Küresel Krizler ve Hegemonya İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi)
Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yanık H. Antonio Gramsci ve Hegemonya. *Academia*,
https://www.academia.edu/25262559/ANTONIO_GRAMSCI_VE_HEGEMONYA (erişim: 25.12.2018).
- Yazıcı, N. (2004). "İlk Müslüman Türk Devletleri". *Türk Tarihi ve Kültürü*.
(Der.) Cemil Öztürk. Ankara: Pegem Akademi.